

10. Lakoff G. *Metaphors we Live by* / George Lakoff, Mark Johnson. – Chicago : University of Chicago Press, 1980. – 242 p.
 11. Levinson S.C. *Pragmatics* / Stephen C. Levinson. – Cambridge, 1985. – 420 p.

Список джерел ілюстративного матеріалу

1. Різдвяне Послання Патріарха Київського і всієї Руси-України Філарета [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://cerkva.info/uk/patroslannia/6001-rizdvo-2014.html>.
2. Різдвяне Послання глави УГКЦ Святослава Шевчука [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://wz.lviv.ua/blogs/svjatoslav_shevchuk/129877.
3. Рождественское послание Святейшего Патриарха Московского и всея Руси Кирилла [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://patriarchia.ru/db/text/3897310.html>.
4. Archbishop Justin's ecumenical Christmas greeting [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://archbishopofcanterbury.org/articles/php/5468/archbishop-justins-ecumenical-christmas-greeting>.
5. Messaggio di Natale e Benedizione Urbi et Orbi [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://papafrancesco.net>.

УДК 81'373.611

Л. Довбня,

ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», м. Переяслав-Хмельницький

ІННОВАЦІЙНА СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНА ЛЕКСИКА УКРАЇНИ: СЕМАНТИКО-СЛОВОВІРНА МОТИВАЦІЯ

У статті аналізуються нові лексичні одиниці, що ввійшли до складу української та російської мов у період Революції Гідності на українському Майдані, а також розглядаються словотворчі процеси, що призвели до їх появи. Вказується, що найбільш продуктивними й регулярними є морфологічний і лексико-семантичний способи творення нових слів.

Ключові слова: лексика, словотвір, морфологічний спосіб творення слів, лексико-семантичний словотвір, мотивація.

В статье анализируются новые лексические единицы, вошедшие в состав украинского и русского языков в период Революции Достоинства на украинском Майдане, а также рассматриваются словообразовательные процессы, приведшие к их появлению. Указывается, что наиболее продуктивными и регулярными являются морфологический и лексико-семантический способы образования новых слов.

Ключевые слова: лексика, словообразование, морфологический способ образования слов, лексико-семантическое словообразование, мотивация.

The article analyzes the new lexical items, which entered the Ukrainian and Russian languages during the Revolution of Dignity on Ukrainian Maidan, as well as considers word-formative processes that led to their emergence. It is indicated that the most productive and regular methods of forming new words are morphological, lexical and semantic ones.

Key words: vocabulary, word-formation, morphological method of derivation, lexical and semantic derivation, motivation.

Постановка проблеми. Інформація про політичні події, що охопили Україну у 2013–2014 рр., відома у всьому світі. Нові факти й суспільні явища знайшли своє відображення в українській і російській мовах, які активно функціонують в Україні. Традиційно екстралінгвістичні фактори в першу чергу були зафіксовані в лексичних системах зазначених мов. Як будь-яке суспільне явище, вони вимагають усебічного аналізу, у т. ч. й лінгвістичного.

Наукова новизна. У статті здійснено спробу опису нових лексем і раніше наявних у мові одиниць, які внаслідок актуалізації стали вживатися у трансформованому значенні і протягом останнього року ввійшли в життя українського суспільства, а також проаналізовано способи їх творення.

Продуктивні словотворчі процеси, що мають місце в українській і російській мовах, докладно описані в лінгвістичній літературі (праці В.І. Ковалика [2; 4], І.Т. Яценка [6], К.Г. Городенської [1], Н.Ф. Клименко [3], А.М. Нелюби [5] та ін.). У дослідженнях зазначених авторів представлено питання теорії і практики словотворчих процесів, висвітлено продуктивні моделі появи нових лексем, окреслено словотворчі тенденції тощо. Однак теорія словотвору завжди відстає від практики, оскільки в суспільному житті з'являються нові реалії, які потребують називання, і мова продуктивно враховує потреби соціуму, усуваючи лакуни, що утворилися. У періоди соціальної активності входить в обіг велика кількість нових слів, необхідних для передачі процесів, які відбуваються в суспільстві. Таке явище спостерігалось і під час Революції Гідності на київському Майдані. У цей період виникли нові лексеми або ж зазнали переосмислення існуючі раніше. Вони ще не були описані мовознавцями з погляду словотвірної мотивації. Ця стаття є першою спробою систематизувати такі лексичні новотвори.

Мета дослідження – простежити процес появи нових слів у період Революції Гідності на Майдані в Києві та проаналізувати способи їх творення.

Виклад основного матеріалу. Відомо, що в українській і російській мовах домінуючими є такі дериваційні шляхи появи нових слів, як морфологічний, лексико-семантичний, лексико-синтаксичний і морфолого-синтаксичний. У той же час необхідно зазначити, що найбільш функціонально активним є морфологічний словотвір, зокрема, складання слів, основ та інших структурних частин слів, афіксація; за ним слідує лексико-семантичний спосіб творення нових слів. Крім того, досить активними є семантичні процеси, які призводять не до появи нових слів, а до відокремлення від основних значень нових семем або їх відтінків. Також необхідно вказати, що під час словотворення мають місце комбіновані процеси, які охоплюють спільну дію морфологічного й неморфологічного (лексико-семантичного) способів.

Вважаємо за доцільне розпочати опис із лексем, які отримали розвиток унаслідок семантичних трансформацій, оскільки багато з них є твірними для утворення нових (часто – складних) слів. Насамперед проаналізуємо слова *Майдан* і *мітушки*, оскільки вони, зазнавши семантичної трансформації, стали базою для великої кількості морфологічних змін.

Спочатку в семантичній структурі слова *Майдан* із вихідним значенням «відкритий майданчик, парк, площа» внаслідок спеціалізації розвинулося значення «майдан Незалежності в центрі Києва». Далі за метонімічною моделлю «місце → люди, котрі там перебувають» відокремився ЛСВ «люди, які повстали проти корумпованої влади». Його поява обумовлена політичними подіями в Україні в кінці 2013 р., коли народ повстав проти свавілля влади, за свою свободу. Слово *Майдан* в останньому значенні стало символом європейських прагнень українського народу, боротьби за справедливість у суспільстві, проти подвійних стандартів. Крім того, воно стало позначати певний тимчасовий спосіб життя під відкритим

небом у центрі Києва: «Майдан – це вже чітко організована структура, що має не лише свою атмосферу, а й «структурні» підрозділи: приймальні, кухні, медичні й охоронні пункти...» [17].

Від слова *Майдан* способом складання утворюються лексеми *Євромайдан* та *Антиєвромайдан*. Значення першого з них – «наймасовіші протести в історії України, у результаті яких на площах різних міст України мільйони людей вимагали спочатку обіцяного підписання договору про Асоціацію з ЄС, потім – відставки прем'єра, потім – кабміну, а потім і самого Януковича. Найбільший Євромайдан зібрався в Києві, у деяких випадках об'єднуючи на площах до півмільйона людей» [15]; значення другого антонімічне йому. В інтернет-ресурсах досить багато прикладів, які свідчать про появу в українській і російській мовах зазначених слів: «Студенти Одеської юракадемії повідомили, що виш почав відраховувати активістів *Євромайдану*... На факультеті адвокатури сьогодні декан збирав старост і сказав, щоб всі студенти їхали на *Антимайдан*. Ми закликаємо всіх викладачів та адміністрацію вищого навчального закладу припинити політику переслідування студентів-активістів *Євромайдану* і не відправляти інших студентів на *Антимайдан!*» [32]; «В милиции признали, что нарушили закон при разгоне *Евромайдана*» [8].

Слід зазначити, що основа іменника *Майдан* у його новому (метонімічному) значенні стала твірною для появи в результаті способу складання лексем *Євромайдан* і *Антимайдан*. Крім того, на його базі суфіксальним способом утворилися нові слова: в українському середовищі – *майданство*, *майданування*, *майданці*, а в російському соціумі – *майдановцы*, *майдауны*, *майданутье*, *майданобайкеры* і *майданобайтеры*, *майданофраза*, *майданофил*. У наведених прикладах відображено процес складання слів і суфіксальний словотвір, який в окремих випадках супроводжується добором співзвучної лексеми із запозиченими формантами, що мають метафоричне іронічне забарвлення (*майданутье*, *майдауны*).

Про появу нових лексем під час української Революції Гідності пише Ю. Кошик в інтернет-статті «Слова, які породив *Майдан*»: «Жваве життя *майдану* породжує й нові слова для нашої мови. Зовсім недавно з'явилося слово «*майданівці*» та «*майданці*» на позначення людей, що мітингують на головній площі столиці. «300 *майданців*» – назвав хтось людей, яких розігнали спецйіці під ранок 30 листопада. По аналогії зі *спартанцями*.

Новий зміст слова «*майдан*» непомітно став його основним значенням.

«*Майданування*» – так називають перебування на *майдані*, мітингування, відстоювання своїх прав. Можна на теренах Інтернету також зустріти похідний від цього слова прикметник – «*майданутий*». Це слово має переважно зневажливе забарвлення і вживається противниками сьогоднішніх протестів на позначення «мітингувальників». Ще один новотвір. Віднедавна йому на зміну прийшло стисліше й дуже українське за звучанням слово – «мітингарі».

Можна також натрапити на ще один досить цікавий неологізм на позначення збірності – «*майданство*». Уособлює все те, що стосується теперішніх протестів у новинах та на вулиці» [17].

У мовленні проросійськи налаштованих жителів України можна зустріти вже згадане вище слово *майдаун* (його мотивація пов'язана не тільки і навіть не стільки з Майданом, скільки зі співзвучним запозиченням, що позначає синдром Дауна): «Едем в Киев. Нас 15 человек, дернули с постелей еще ночью, сказали, мол, собирайтесь – будем рвать на куски *майдаунов*», – скороговоркой сообщил мне важную новость утром в воскресенье знакомый тренер по рукопашному бою» [31].

Морфологічним способом складання утворені лексеми, перша частина яких – *євро* – являє собою редуковану форму слова *європейський*, а друга – ціле слово: *єврореволюція* / *єврореволюция*, *євроактивісти* / *євроактивисты*, рос. *євроварежки* і т. д. Прикладом їх уживання можуть слугувати назви статей в інтернет-ресурсах: «Украинская *єврореволюция*» [26], «Отец беркутовца стал на колени перед *євроактивистами*» [25], «*Єврореволюція*» та євангельсько-протестантська реакція на останні події в Україні» [16], «МИД Литвы принес на Майдан «*євроварежки*»» [19]. В останньому джерелі представлені враження міністра закордонних справ Литви Лінаса Лінкявичуса, викладені у Твіттері, де він написав: «... принес *євроварежки* от Литвы, чтобы согреть украинские руки и сердца» (Там само). В інтернет-просторі зафіксовано також російське слово *євросодом* (співзвучне з рос. *євродом*), утворене способом складання, яке має негативну конотацію (європейський Содом – за аналогією з назвою одного із двох біблійних міст, які, згідно з Біблією, були знищені Богом за гріхи жителів): «*Євросодом*, или благими намерениями вымощена дорога в ад» [21].

Загальна назва *тітушка* утворилося внаслідок метонімічного перенесення (лексико-семантичний спосіб словотвору) від прізвища Тітушко. Крім того, його появі сприяло співзвуччя з лексемою *тушка*, у якій в останні роки сформувалося метафоричне значення «політичний перебіжчик». В українському соціумі остання вживається для позначення депутатів, які, маючи корисливі цілі, переходять з однієї політичної сили в іншу: «За прошедшие недели понятие «*тушки*» стало популярным в Украине...».

Проблема «*тушек*» активно і доволно агресивно дебатовалась на ТВ, політики і експерти обговорювали конституційність їх використання для формування правительства» [36]. *Тушки* являють собою один із проявів політичної корупції і кризи парламентаризму.

Під впливом співзвуччя (*тушка* – *Тітушко*), а також негативних конотацій, які характеризують ці два слова, утворилася нова лексема *тітушка*. Її появу проаналізував А. Дмитрієвський у публіцистичній статті «Тушки, титушки и прочие чувства...» на сторінках інформаційно-політичного видання «Сегодня.Ру»: «18 мая 2013 года житель Белой Церкви спортивной, но малоинтеллектуальной внешности Вадим *Тітушко* повторил подвиг Герострата, навсегда увековечив своё имя в скрижалях истории. Для этого ему потребовалось не поджигать храм Артемиды, а отметить тележурналистов... «5-го канала» Ольгу Сницарчук и Владислава Содея. С тех пор «*тітушками*» называют незаконные формирования или боевые отряды наёмных провокаторов, формируемых из полукриминальных элементов и гопников» [9].

Соціологічні дослідження підтверджують, що узагальнена назва *тітушки* об'єднує кілька явищ: злочинці, малоосвічені мешканці депресивних індустріальних околиць та напівпрофесійні спортсмени, які діють під прикриттям міліції. У зв'язку із цим вказане слово досить часто вживається в публіцистичному стилі, про що свідчать матеріали як україно-, так і російськомовних інтернет-видань: «*Тітушки*» – це певний тип людей зі своїм світоглядом, – про це сьогодні, 6 лютого, на прес-конференції повідомив психіатр Орест Сувало. За його словами, вони є продуктом полісупільного виховання в певних регіонах. Водночас психіатр додав, що на Західній Україні «*тітушок*» також можна знайти. Орест Сувало зазначив, що ці люди специфічно одягаються, в них специфічна мова та музика. Далі констатував: «*тітушки* є субкультурою» [34]; «Группа «*тітушек*», которая разбирает палатки митингующих на пересечении улицы Грушевского и Крепостного переулка, напала на народных депутатов, которые пытались защитить блокпост. При этом милиция защищала «*тітушек*», утверждая, что они – работники коммунальных служб» [33].

Незважаючи на те, що Вадим Тітушко переосмислив свій вчинок і хотів підтримати Євромайдан, суд заборонив йому брати участь у масових акціях. Прізвище ж, трансформувшись у загальну назву, створило лексему *тітушка*, що ввійшла до складу української та російської лексики.

Проаналізоване слово є базою для утворення нових складних слів: *айтітушка* / *айтитушка*, *автотітушка* / *автотитушка*, рос. *титиуковоз* та ін. У зазначеній вище статті А. Дмитрієвський пише: «Буквально несколько дней назад лингвисты всего мира могли наблюдать рождение новой лексической единицы – «айтитушки», образованной слиянием слов «ай-ти», то бишь – «Internet-технологии» и «титиушки». Этим словом обозначаются хакеры, которые громят блоги и сайты националистических политиков. Разумеется, они тоже вошли в фольклор: «После публикации новости о «титиушках» сайту пришлось ещё пару дней отбиваться от «айтитушек» или «Плох тот бот, который не мечтает стать «айтитушкой» [9].

Іменник *айтітушка* утворений способом складання, однак у процесі його формування спостерігається гаплогогія: *айті* + *тітушка* → *айтітітушка* → *айтітушка*. Цей комбінаторний процес відзначається в деяких лексемах української та російської мов, хоча й не є частотним (*мінералогія* замість *мінералологія*, *дикобраз* замість *дикообраз*, *трагікомедія* замість *трагікокомедія*, рос. *знаменосец* замість *знаменоносец* та ін.).

Іменник *тітушка* містить твірну основу для слів *автотітушка* й рос. *титиуковоз*. Публіцистичний контекст дає змогу визначити їх значення: «Окраины Киева забыты «титиуковозами». В районе Академгородка – очередь из автобусов с молодыми людьми, которые приехали из разных регионов Украины на провластный митинг» [23]; «*Автотитиушки* подожгли автомобиль в центре Киева» [7].

Розглянуті приклади свідчать про те, що в процесі утворення аналізованої лексики продуктивним є злиття елементів двох слів.

Способом складання основи першого слова й цілого другого слова, які оформляються в окрему лексему за допомогою інтерфікса -о-, утворені такі одиниці, як, наприклад, *кнопкодави*, *жидобандерівці*. *Кнопкодави* (синонім *тушки*) – зневажлива назва нечесних депутатів, які працюють не на благо країни, а на своє особисте благо: «*Тушки* – це один із проявів політичної корупції і кризи парламентаризму в Україні, так само як і *кнопкодави*» [35].

Для позначення євреїв-патріотів України утворилося слово *жидобандерівці* (від розмовної форми *жид* «єврей») і прізвища ідеолога й теоретика українського націоналізму Степана Бандери): «Заступник губернатора Дніпропетровської області Борис Філатов показав справжнього *жидобандерівця*, який воює у батальйоні «Дніпро-1»» [12]. В Україні це слово характеризується позитивнооцінними конотаціями. Його часто пишуть на футболках із зображенням українських національних атрибутів.

Способом складання утворений у російській мові неологізм *темник*. Він функціонує і в українській мові, однак тут активізується інша дериваційна модель. У російській мові іменник *темник* утворено способом складання елементів від назви документа «*Темы недели*». *Темник* являє собою закриту директиву, що містить докладні інструкції про те, як слід оцінювати й коментувати політичні події в Україні. Це не рекомендація, а швидше всього наказ. Корінь новоствореного слова омонімічний кореню слова *темный* (< *тьма* «відсутність світла»), яке в сучасних українській і російській мовах мають периферійне значення «той, хто приносить біду; творить зло», «злочинний, злий, поганий». Саме таким співзвуччям обумовлена негативна конотація слова *темник*. Описане його значення може бути проілюстроване в контексті: «Обнародованы «темники» для российских телеканалов по Украине. В РФ уже даже не скрывают полной подконтрольности СМИ властям и факт их использования для ведения откровенной пропаганды. Журналист Илья Барабанов обнародовал в своем Твиттере «темники», которые рассылают телеканалам для подготовки итоговых выпусков новостных программ, передает Цэнзур... В «темниках» расписано то, как нужно подавать информацию о происходящем в Украине... Здесь приказано делать акцент на хаосе, безнаказанности, нацистах, кризисе экономики и прочих уже известных клише российской пропаганды» [22].

Як зазначалося вище, аналізований іменник вживається і в українській мові, проте в ній він асоціюється виключно з українським словом *темний*, оскільки значення української лексеми *неділя* «вихідний день, неділя» не збігається з російським «одиниця виміру часу, що дорівнює семи дням, узагалі сім днів; календарний тиждень (від понеділка до неділі включно)». Ці слова є міжмовними омонімами (як, до прикладу, укр. *чоловік* «мужчина» і рос. *человек* «людина»; укр. *луна* «эхо» і рос. *луна* «небесне світило» тощо).

В аналізований період спостерігаються семантико-трансформаційні процеси, що сприяють розвитку похідних значень слів унаслідок метафоризації або метонімізації. До метафоричних утворень, крім значення «політичний перебіжчик» розглянутої вище лексеми *тушка*, належать семантика «процес повного очищення, відновлення функцій та відновлення роботи» слова *перезавантаження* / *перезагрузка* у словосполученні *перезавантаження влади* / *перезагрузка власти*, а також «усунення негодних» слова *зачистка*: «Кличко: Єдиний варіант компромісу з президентом – повне *перезавантаження влади*» [14]; «Я пожелал бы новому президенту мудрости и решимости... А дальше хотел бы, чтобы он справился с заменой кадров. Если он это сделает, тогда удовлетворит требование Евромайдана о *перезагрузке власти* в Украине», – заявил автор Акта о государственной независимости Украины» [18]; «Опозиційний нардеп розкаже про таємниці «*зачистки*» Майдану» [24]; «Глава МВД заявил, что милиция начала попытку *зачистки* Евромайдана и здания КГГА лишь после того, как судебный исполнитель зачитал соответствующее постановление суда» [13].

Яскравим прикладом метонімічного перенесення є неологізм *Небесна Сотня* «люди, котрі загинули на Майдані під час протистояння з владою»: «Герої *Небесної Сотні* повстали проти насилля, несправедливості та брутального звалтування своєї країни... Кожен здійснив особистий подвиг – віддав найцінніше – своє життя заради нової України. Вічна пам'ять Героям! Історії для цього сайту писали українські журналісти. Писали для того, щоб Герої *Небесної Сотні* оживали тут... Писали, аби розповісти, чим жили ці «воїни світла». Що любили. У що вірили. За що стояли на Майдані» [20]; «Традиционное деление на сотни снова оказалось востребованным в этом году: сотни и сотники появились на Майдане, затем возникли сотни диванные, it-сотни, журналистская сотня, волонтерская сотня и, конечно, самая трагическая сотня – *Небесная*, расстрелянная на Майдане 18–20 февраля» [15].

У період Майдану виник і неологізм *рашизм* (від англ. Russia). Він є неофіційною назвою політичної ідеології та соціальної практики правлячого режиму Росії початку XXI ст. Його оцінні конотації посилюються у зв'язку із співзвуччям із лексемою *фашизм*. *Рашизм* – це російський фашизм (за такої мотивації можна говорити про заміну першої фонем у слові, що супроводжується явищем односпрямованої атракції, яка призвела до конденсації значення в межах зазначеного словосполучення): «...сьогодні цілком очевидним стало розуміння: фашизм нікуди не подівся, він інтенсивно, стрімко й нахабно відроджується в Путінській Росії. «*Рашизм*» є нині сучасним аналогом фашизму, а несамовитий Путлер – оновленою версією знавіснілого Гітлера» [27]; «Фашизм становится популярен в постсоветской России. 2008.08.08 – Российско-Грузинская война и 2014.02.27 – Российское вторжение в Украину являются известными и широко обсуждаемыми проявлениями российского фашизма. Для такого фашизма предлагается специальный термин, *Рашизм*. Ввиду значимости этого явления, термин *Рашизм* может быть полезен для описания наблюдаемых явлений и, в частности, публикаций» [29].

Слід зазначити, що суфікс -изм / -изм є продуктивним для позначення не лише суспільних явищ (*капіталізм, фашизм, кучмізм, путінізм* і т. д.), а й хвороб (*аутизм, альбінізм, аневризма, ботулізм, ревматизм, гіперкортицизм, гігантизм, гіперспленізм, гіпогонадізм* та ін.). Це сприяє розвитку в аналізованого слова значення захворювання, про що свідчить словосполучення *рашизм головного мозку*: «*Рашизм головного мозку лікується*» [28]; «*Рашизм головного мозка. Рашизм представляє собою еклектичну, противоречиву смесь імперства, великодержавного шовінізму, ностальгії по советському минулому і релігійозного традиціоналізму*» [10].

Сучасні словотворчі процеси не вичерпуються проаналізованим матеріалом. Зокрема, у російському мовленні для позначення погіршення взаємин між друзями й родичами, котрі живуть в Україні й Росії, стало вживатися слово *расфренд*, утворене в результаті взаємодії російської та англійської морфем: «Вы уже поссорились с родственником из-за политики? Новое слово, активно вошедшее в обиход инет-пользователей еще со времен начала Майдана, – «*расфренд*», наиболее точно характеризует то, что происходит сейчас с людьми. Отказ от общения с людьми, которые не придерживаются твоей точки зрения, стало массовым явлением. К сожалению, коснулось оно не только связей в соцсетях, но и гораздо более значимых сфер жизни каждого человека, в том числе родственных связей» [11].

Інколи навмисна фонематична заміна призводить до виникнення слова з новою, актуалізованою мотивацією. Прикладом такого словотворчого явища є фонемна, морфемна й семантична трансформація, що спостерігається в російському мовленні: *Межигорье* → *Меживорье*: «Сегодня на Майдане покажут фильм о *Меживорье*» [30].

Отже, у результаті проведеного аналізу можна зробити такі висновки. У період української Революції Гідності внаслідок вираження соціального збурення виникли явища позамовної дійсності, що потребували лексичного вираження в українській і російській мовах. У зв'язку із цим активізувалися такі словотворчі процеси, які дали життя новим словам:

- злиття елементів двох слів (у т. ч. їх основ) (*автотитушка, кнопкодави, Євромайдан, Антиєвромайдан, єврореволюція*, рос. *евроварежки*, рос. *титушковозы, жидобандерівці*), що в окремих випадках супроводжується трансформацією значення (*темник*) або гаплогією (*айтитушка*);

- суфіксальний словотвір + злиття слів, злиття основ + добір співзвучної лексеми із запозиченими формантами, які мають метафоричне іронічне забарвлення (укр. *майданство, майданування, мітингарі, майданці*, рос. *майдановцы, майдануны, майданутые, майданобайкеры, майданобайтеры, майданофраза, майданофил, евросодом*), що в деяких випадках характеризуються негативною оцінкою конотацією;

- метафоризація значення (*тушка, перезавантаження влади, зачистка*);

- метонімізація значення (*Майдан, Євромайдан, Антимайдан, Небесна Сотня*), яка іноді супроводжується фонетичною співзвучністю (*титушка*);

- заміна фонем + явище односпрямованої атракції, яка призводить до конденсації значення: *рашизм* (російський фашизм) + використання продуктивного суфікса -изм / -изм для позначення хвороб (*аутизм, альбінізм, ботулізм, ревматизм, гігантизм*); така словотворча модель сприяє розвитку в аналізованого слова значення захворювання (*рашизм головного мозку*);

- поєднання російських та англійських морфем (*расфренд*);

- фонематичне заміщення + зміна мотивації, тобто фонемна, морфемна й семантична трансформація, що спостерігається в російському мовленні: *Межигорье* → *Меживорье*.

Представлені словотворчі моделі не вичерпують усіх сучасних дериваційних можливостей української та російської мов, які активно функціонують на території України. Перспективи подальших досліджень полягають насамперед в аналізі та описі лексем, які отримали розвиток унаслідок воєнних подій на Сході України. Окрім того, вважаємо за доцільне встановити сучасні продуктивні й регулярні дериваційні моделі, відповідно до яких утворюються нові слова або ж актуалізуються раніше існуючі в українській та російській мовах.

Література:

1. Городенська К. Г. Нові явища та процеси в українському словотворенні : динаміка чи деструкція словотвірних норм? / К. Г. Городенська // Українська мова. – 2013. – № 2. – С 3–12.
2. Дослідження з словотвору та лексикології : зб. наук. праць / ред. кол. : В. О. Горпинич, І. І. Ковалик, І. С. Олійник. – К. : Вища школа, 1985. – 163 с.
3. Клименко Н. Ф. Словотворча структура і семантика складних слів у сучасній українській мові : монографія / Ніна Федорівна Клименко. – К. : Наукова думка, 1984. – 252 с.
4. Ковалик І. І. Вчення про словотвір (словотворчі частини слова) / Іван Іванович Ковалик. – Львів : Вид-во Львівського ун-ту, 1958. – 77 с.
5. Нелюба А. М. Явища економії в словотвірній номінації української мови / А. М. Нелюба. – Х. : Вид. центр ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2007. – 302 с.
6. Яценко І. Т. Мофемний аналіз: словник-довідник у двох томах / І. Т. Яценко; за ред. Н. Ф. Клименко. – К. : Вища школа, 1980–1981.

Ілюстративні матеріали

7. «Автотитушки» подождли автомобиль в центре Киева [Електронний ресурс] : LB.ua. – 22.01.2014. – Режим доступу : http://society.lb.ua/accidents/2014/01/22/252556_avtotitushki_podozhgli_avtomobil.html
8. В милиции признали, что нарушили закон при разгоне Евромайдана [Електронний ресурс] : Mignews. – 13.12.2013. – Режим доступу : <http://mignews.com.ua/ru/articles/151146.html>
9. Дмитриевский Александр. «Тушки», «титушки» и прочие чучела... [Електронний ресурс] / Александр Дмитриевский // Сегодня.Ру. – 12.12.2013. – Режим доступу : <http://www.segodnia.ru/content/132712>
10. Доктор Ливси. Рашизм головного мозга [Електронний ресурс] / Ливси // Белорусский партизан. – 17.04.2014. – Режим доступу : <http://club.belaruspartisan.org/forum/besedka/168022/>
11. Дорошенко Наталия. Вы уже поссорились с родственником из-за политики? [Електронний ресурс] / Наталия Дорошенко // Вечерело... – 23.04.2014. – Режим доступу : <http://ewgen1410.livejournal.com/164681.html>
12. Заступник Коломойського похвалився справжнім «жидобандерівцем» батальйону «Дніпро-1» [Електронний ресурс] : Espresso tv. – 23.11.2014. – Режим доступу : <http://espresso.tv/tag/жидобандерівці>
13. Захарченко удивлен просьбой посла ЕС не штурмовать здание КГГА [Електронний ресурс] : Комментари. – 15.12.2013. – Режим доступу : <http://comments.ua/politics/442434-zaharchenko-udivlen-prosboy-posla-es.html>
14. Кличко: Єдиний варіант компромісу з президентом – повне перезавантаження влади [Електронний ресурс] : ZN,UA. – 02.02.2014. – Режим доступу : http://dt.ua/POLITICS/klichko-yedinyi-variant-kompromisu-z-prezidentom-povne-perezavantazheniya-vladi-136672_.html
15. Колорады и вышиватники, распятый мальчик, пупок Кобзона и киборги – словарь 2014 года [Електронний ресурс] : Дуся : первый украинский медиа-таблloid. – 31.12.2014. – Режим доступу : <http://dusia.telekritika.ua/smotrovaia/27210>

16. Кондюк Денис. «Сввореволюція» та євангельсько-протестантська реакція на останні події в Україні [Електронний ресурс] / Денис Кондюк // Релігійно-інформаційна служба України. – 14.12.2013. – Режим доступу : <http://gisu.org.ua/ua/index/expert-thought/analytic/54631>
17. Кошик Юлія. Слова, які породив Майдан [Електронний ресурс] / Юлія Кошик // Gazeta.ua. 12.12.2013. – Режим доступу : <http://gazeta.ua/articles/mova-zavtra/slova-yaki-porodiv-majdan/531557>
18. Лукьяненко: Первая задача Порошенко – убрать московских шпионов [Електронний ресурс] : Гордон. – 04.02.2015. – Режим доступу : <http://gordonua.com/news/politics/Lukyanenko-Pervaya-zadacha-Poroshenko-pochistit-ryady-politikov-26166.html>
19. МІД Литви принес на Майдан «євроварежки» [Електронний ресурс] : АТН. – 14.12.2013. – Режим доступу : <http://atn.ua/obshchestvo/mid-litvy-prines-na-maydan-evrovarezki>
20. Небесна Сотня [Електронний ресурс] : 02.2014. – Режим доступу : <http://nebesna.pravda.com.ua/>
21. Новак Александр. ЕвроСодом, или благими намерениями вымощена дорога в ад [Електронний ресурс] / Александр Новак // Кривобоков В.А. – Режим доступу : <http://krivobokov.com.ua/>
22. Обнародованы «темники» для российских телеканалов по Украине. Документ [Електронний ресурс] : Аргумент. – 28.03.2014. – Режим доступу : <http://argumentua.com/novosti/obnarodovany-temniki-dlya-rossiiskikh-telekanalov-po-ukraine-dokument>
23. Окраины Киева забыты «титущковозами» [Електронний ресурс] : Обком. – 04.02.2014. – Режим доступу : <http://obkom.net.ua/news/2013-12-14/1107.shtml>
24. Опозиційний нардеп розкаже про таємниці «зачистки» Майдану [Електронний ресурс] : Інформаційний простір. – 15.12.2013. – Режим доступу : <http://infoprostir.com.ua/archives/31182/опозиційний-нардеп-розкаже-про-таємни/>
25. Отец беркутовца стал на колени перед евроактивистами [Електронний ресурс] : АТН. – 13.12.2013. – Режим доступу : <http://atn.ua/obshchestvo/otec-berkutovca-stal-na-koleni-pered-evroaktivistami>
26. Портнов Андрей. Украинская «еврореволюция»: хронология и интерпретации [Електронний ресурс] / Андрей Портнов // Форум новейшей восточноевропейской истории и культуры. – 2013. – № 2. – Режим доступу : http://www.academia.edu/6426962/Украинская_еврореволюция_хронология_и_интерпретации_Форум_новейшей_восточноевропейской_истории_и_культуры_2013_2
27. Потапенко Ярослав. Що ж ми святкуємо 9 травня? [Електронний ресурс] / Ярослав Потапенко // Новий погляд. – 04.02.2015. – Режим доступу : <http://np.org.ua/2014/04/scho-zh-my-svyatkujemo-9-travnya/>
28. Рашизм головного мозку лікується [Електронний ресурс] : Варта. – 01.07.2014. – Режи доступу : <http://blog.i.ua/community/3062/1441511/>
29. Рашизм [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mizugadro.mydns.jp/t/index.php/Рашизм>
30. Сегодня на Майдане покажут фильм о Меживорье [Електронний ресурс] : Новости N. – 13.12.2013. – Режим доступу : <http://novosti-n.org/ukraine/read/57820.html>
31. Сибирцев Александр. Помогите! Умираю! Больно! [Електронний ресурс] / Александр Сибирцев // Вести. – 19.02.2014. – Режим доступу : <http://vesti.ua/kyev/38195-pomogite-umiraju-bolno>
32. Студенти заявляють про відрахування з вишів за участь у Євромайдані [Електронний ресурс] : ТСН. – 13.12.2013. – Режим доступу : <http://tsn.ua/politika/studenti-zayavlyayut-pro-vidrahuvannya-z-vishiv-za-uchast-u-eyvromaydani-325346.html>
33. «Титушки» напали на нардепов [Електронний ресурс] : АТН. – 09.12.2013. – Режим доступу : <http://atn.ua/proisshestviya/titushki-napali-na-nardepov>
34. «Титушки» стали субкультурою, – психіатр [Електронний ресурс] : Galinfo. – 06.02.2014. – Режим доступу : <http://galinfo.com.ua/news/153234.html>
35. Тушкування (політика) [Електронний ресурс] : Вікіпедія. – 15.01.2014. – Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org/wiki/Тушка>
36. Умланд Андреас. «Тушки» і сутінки української представницької демократії [Електронний ресурс] / Андреас Умланд // Українська правда. – 16.03.2010. – Режим доступу : http://www.pravda.com.ua/articles/2010/03/16/4865618/view_print/

УДК 811.11'42:159.946.3

О. В. Дьомкіна,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ

ГЕНДЕРНИЙ ЧИННИК У ІНСТИТУЦІЙНОМУ СУДОВОМУ ДИСКУРСІ

У статті виділяються та аналізуються особливості мовлення суддів-жінок у ході судового засідання. Дослідження здійснюється із урахуванням взаємовпливу гендерного чинника і комплексу позалінгвальних чинників: етикетних норм на засіданнях Верховного Суду США, статусно-рольових характеристик мовних особистостей учасників слухання та інших елементів структури комунікативної ситуації судового спілкування. Обґрунтовується наявність маркерів авторитарності у мовленні суддів-жінок, доводиться низький рівень інтенсивності авторитарності.

Ключові слова: *судове засідання, гендер, авторитарний дискурс, маркери авторитарності, позалінгвальні чинники.*

В статье выделяются и анализируются особенности речи судей-женщин в ходе судебного заседания. Исследование осуществляется с учетом взаимовлияния гендерного фактора и комплекса экстралингвистических факторов: этикетных норм на заседаниях Верховного Суда США, статусно-ролевых характеристик участников слушания и других элементов структуры коммуникативной ситуации судебной коммуникации. Обосновывается наличие маркеров авторитарности в речи судей-женщин, доказывается низкий уровень интенсивности авторитарности.

Ключевые слова: *судебное заседание, гендер, авторитарный дискурс, маркеры авторитарности, экстралингвистические факторы.*

The present study is devoted to the identification and analysis of the female US Supreme Court Judges' speech peculiarities. The author describes the impact of the gender factor on the choice of verbal means in the context of the participants' social role, status and personality peculiarities on a court trial. It is confirmed that although the main extralinguistic factors, which comprise the basis of communicative leadership in hierarchical communication, are authority and social role, the gender of the interlocutor finds its reflection in the choice of the verbal means used to achieve the communicative aim.

Key words: *court argument, gender, authoritarian discourse, authoritarian markers, extralinguistic factors.*

Актуальність дослідження сучасного американського судового дискурсу та особливостей впливу гендерного чинника на перебіг судового засідання зумовлена недостатнім вивченням цих явищ, а також загальним інтересом у лінгвістиці до моделювання комунікативного процесу та забезпечення ефективності спілкування у офіційних інституційних комунікативних ситуаціях, вербальних способів корекції ментального простору реципієнта у бажаному напрямку, а також вивчення правил і шляхів кодування та декодування інформації засобами мови.